

KAGANIEC (52) *sb m*

kaganiec (50), **kraganiec** (1), **kraganc** (1); kraganc *BiałKat*; kaganiec : kraganiec *Calep* (3 : 1).
-ec, -c (30), [-eć].

Pierwsze a oraz e jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie); -an- (37), -ån- (3); -ån- *BiałKat*; -an- : -ån- *Mącz* (6 : 1), *BudBib* (3 : 1).

sg *N* kaganiec (20). ◇ *G* kagańca (5). ◇ *A* kaganiec (8). ◇ *I* kagańc(e)m (2). ◇ *L* kagańcu (2). ◇
pl N kagańce (3). ◇ *G* kagańc(o)w (3). ◇ *A* kagańce (4). ◇ *I* kagańcami (1). ◇ *L* kagańcach (2); -ach
(1) *Mącz*, -äch (1) *KromRozm III*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w,

1. *Lampa olejowa; lucerna Murm, Mymer¹, BartBydż, Mącz; lampas BartBydż, Mącz, Calep, Cn; lychnus Murm, Mącz; lampada, lucernarium, lucibulum BartBydż; fax Mącz; lychnuchus, spectacula, trulla Cn* (41) : Lucerna. eyn lampe Kágányec álbo láterná. Lychnus. *Murm* 138; *Mymer¹* 29v; *BartBydż* 79, 84 [2 r.]; sktorych robakow gdy vczvniłz proch á włożyłz go w kaganiecz gorący/ tedy vrzyłz około onego kagańcza wielkość wężow. *FalZioł I* 126d, I 137b; Bowiem iáko zbytnie przelanie oleiu gafi fwiatło w kaganczu, takież zbytnie picie gafi ciepło przirodzone. *GlabGad* G8; podniofl fie s fwego łóżá á kágániec ktori przed nim fwiecił zágáfił *HistAl Nv*; fšalone od mądrych/ á nyemáyácc [!] oleyu w kágáńcach/ tho yeft miłości przy wyerze/ od nyemáyących odłączone fą. *KromRozm III* C8, C8; *RejWiz* 38v; y ieft v nas lichtarz złothy/ y kágáńce iego/ áby były závždy kwieczorowi zápalone *Leop 2.Par* 13/11, *Ex* 30/7, 35/28; Kágáńcow w ktorych ogień gore trzy tyfiące. *BielKron* 263v; *Mącz* 52d, 183c, 201b, 240c, 465b; *BudBib Soph* 1/12; *Calep* 356b, 579b; Tedy wftály one wftytkie pány: y ochędożyły kágáńce fwoie. *WujNT Matth* 25/7, Dddddd2.

W porównaniach (5): Iż yeft ffczyra á nye omylna prawdá/ ktorey fye dżyerzeń mamy / yáko kágáńcá w ćyemności. *KromRozm II* c3v; *Leop Dan* 10/6; *BibRadz 2.Petr* 1/19; *CzechEp* 115; *TWey* fálki promień Pánie wyfokości/ Iák kágániec przenika *GrabowSet* F4.

Zwrot : »kaganiec zapalać« (1): ktory każe v grobu człowieká zmarłego oley y wołk/ to ieft kágáńce y świeczki wzywáiąc Chriftułá Páná zápalác. *WujJud* 239v.

Wyrażenia: »kaganiec gorący« (1): oczy iego by kágániec gorájący [ut lampas ardens] *Leop Dan* 10/6.

»kaganiec kościelny« (1): złotá nam nie trzebá: ále day oleiu do kágáńcow kościelnych *SkarŻyw* 224.

[»kaganiec olejowy«: Niemniej też rzeczy tey dokaże lampa to ieft kaganiec oleiowy *Cresc 1549/28 (Linde).*]

»światło kagańca« (1): Y wytracę z nich [...] głośzárnowy y światło kagańcowe (*marg*) abo kagańca. (—) [lumen lucernae]. *BudBib Ier* 25/10.

»kaganiec świecący« (1): Ktemu mamy namocnieyłze fłowo prorockie/ ktorego pilnując dobrze czynić ie/ iáko kágáńcá świecącego [lucernae apparenti] ná ćiemnym mieyfcu *BibRadz 2.Petr* 1/19.

Szereg: »kaganiec i (abo) świec(zk)a« [szyk 1 : 1] (2): *WujJud* 239v; bo co on [Zakon] był iáko świecá ábo kágániec w ćiemnym mieyfcu poftánowioná [...] to iuz náłz nowy ieft iáko iutrzenká y dzień. *CzechEp* 115.

W przen (4) : kaganyecz czyala twego yeft oko tve yefzly oko tve profte a nyemayace nyektorey czafzeczy czyemnofzeczy bądzye tefz czyalo tve yafne wfyzthko *PatKaz III* 145; A nie potrzebuie tho miafto ani fłofncá ani mieliacá aby fwieciły w nim: ábowiem chwałá Boża oświeciłá ie/ a báránek ieft kágáncem ie⁸⁰. *BibRadz Apoc* 21/23; *BudBib Prov* 20/20, 27.

Przen: Wiara (2) : Nie dufay temu ifz fam kágániec mařz: ále ftrzelz aby wnim gorzáló. *SkarŻyw* 279; *SiebRozmyřl Mv*.

2. Druciany koszycek unieruchamiający pysk zwierzęciu (zwykle koniowi lub psu), także wędzidło; capistrum, postomis Mącz, Calep, Cn; camus Calep (11) : Mącz 37a; Postomis – Kaweczán, item kraganiecz. Calep 827a, 156a.

Zwrot: »kaganiec włożyć, kaganiec, który kładą« = *postomis ... quod ... imponitur Mącz* [szyk zmienny] (2 : 2): *Mącz* 315b; kiedy pocznie niedbále á nie chćiwie ieřć/ włoż zász kágániec nań *SienLek* 189, 190v; *CzechEp* *3.

Przen: Powstrzymywanie (się) od mówienia, grzeszenia (4) : gdyż on [Chrystus] nápiérwey kraganc nam vczyniwfzy/ wřzedł z ciálem nářzym ná mieřce ono *BiałKat* 176; iř y fam tego łobie řyczę od niego/ aby kágáncem tym fłowá iego/ vřtá moię były řćifkáne *CzechEp* *3v.

Wyrażenie: »kaganiec na gębę« [szyk 1 : 1] (2): Bá y ná owe przechyrki co Práwo nicuią/ Przed ktoremi by przed Sępy vbodzy dudkuią. Naydzie kágániec ná gębę *GroicPorzRej* C4; *CzechEp* ktv.

Synonimy: **1. lampa, laterna; 2. kawecan, klup, munsztuk, wędzidło.**